

GARCIAE MONACHI CUXASENSIS

EPISTOLA

AD OLIVAM EPISCOPUM AUSONENSEM

De initiis monasterii Cuxasensis, et de sacris reliquiis in eo custoditis.

(Circa annum 1040.)

(Edidit BALUZ. in Append. ad Marcam Hispanicam, p. 1072, ex chartulario monasterii Cuxasensis.)

(1) Gloriosissimo atque inter pios praesules clementissimo Patri OLIVAE bonorum monachorum ultimus, sanctitatis autem vestrae servus, gratiae vel potestatis, quoad vivam, famulus GARCIAS, debitae servitutis obsequium, et aeternae quietis incomparabile praemium.

Omnipotens Deus, cum visibilium atque invisibilium substantiarum creaturas conderet, et causas vel actus rerum adverteret, suae virtutis aemulationem scilicet cupidum caelestium gratiarum, ad laudem et gloriam suam, ante mundi constitutionem delegit hominem, qui mundani operis et animantium universorum necessario uteret potestatem; cuius gratiae vel similitudini totius humanae universitatis vos conferendum dedit cum corporeae fragilitatis consortium et omnium specierum, secundum amplitudinem vestri cordis, inexplebilem atque insatiabilem tribuit intellectum. Primum videlicet vernantis aetatis disciplinis praexercitamentibus et multa sollicitudine in processu temporis laborare compulit, et sic ad omnem causam ex parentali successione pro justitiae meritis regendarum rerum pie praefecit, ut iugis exhibitio probabilium actuum conjungeret perceptio sublimium cogitatum. Merito autem dispensatio voluntatis paternae, spreto honoribus mundi, vos Ecclesiae suae iterum donavit rectorem, ut impruens et nimis imperitus sub manu et beatitudine vestra ubicunque secreti consilii haberet securitatem et lucri majoris summam defensionem. Quod experimento copiosis et securis ipse cognovi, dum dilecti

A precor ut hoc quod inculto sermone protuli non vituperes, ut aemulus, sed vestrum lucentem ingenium vindicet ut benevolus.

Nonnulla ergo quae sunt inter chartulas descripta inveni, et ex ipsis quicquid luculentius invenire potui aut multorum utilitate prona condere studii voluntate ita: Quarto Kalendas Octobris celebritas dedicationis sancti archangeli Michaelis coenobii Cuxasensis, quam etiam admodum in rerum rebus prudens, et ad docendam ex tempore plebem sufficiens, in ornatisque studiis per facile lucens, Vuarinus, ejusdem fundi religiosus abbas, divina reducente manu, una cum ejusdem dioecesis praesule signo et scientia Saniero, adjunctis diversarum sedium episcopis, septem viri numero, et nobilitate ac prudentia praestantissimi, cum infinita multitudine nobilium potestate pollentium ac utriusque sexus diversi ordinis clericorum atque plebium variae dignitatis eminentissimo coetu, in gaudiis magnis actionibus gratiarum dedicaverunt illamque donis duplicibus in commune locupletaverunt, et regiae dignitati cum muneribus et coronis copiam reddiderunt et eam in arrefragabili juris perpetuitate esse inconvulsam aut cujuscunque servitii qualibet executione liberam, ac in protelatione finium cum suis opibus stare semper dominam, quodque sanctiores cum ornasse templum ex magna parte venerabilium sanctorum et majores quicumque populorumque potentis, munerum largitate apprime ditatum, omnibusque bonis pene sublimatum, utrique parti sacrosanctum Domino templum sac averent. Unde etiam ex eadem ecclesia vel dedicatione suo tempore optabilis est recordatio paulatim et memoria amantibus cognosci tota veritate. Et primo quam gloriose Deus locum et templum esse sibi effecerit, quamque Redemptoris nostri facillime misericordiam

cœnobii Sancti Andree apostoli et restorationem quæ coram positis videtur, et legitur sanctissimi Germani præsulis divinæ providentiæ quidem factum: clarissimus Pontius, vir eximie nobilitatis probabilisque vitæ, conventum dominantis illius cœnobii procurabat, hisque sub felicitis memorie Seniofredi comitis, qui jam spem suam in fructibus collocaverat bonis, et viribus atque auctoritate potentior inerat, provide armis patientiæ fulciretur, ac præ cæteris gratiæ suæ in multis haberetur singularis, die quam piis veris extulit eum dicens: Loco quo præsidemus et paternæ vigilantie officio dispensationis curam exhibemus, Creatorem omnium magnifice lædimus, quoniam rerum sæcularium magis volumus ambitione distendi quam ad reparandam geminæ hostilitatis bellum et sævæ seditionis tumultum in prosecutione temporalium [spiritualium] quod Deo placeat decertari. Et quidem nos post discrimina totius, ut ita dixerim, loci, post virgam furoris Dei, improvisis causis plus virtute quam religione ad usus omnium ex ineptis officiis decurrimus beatiore, et sine proprio sudore nostræ manus ab omnibus laudantur potestate sublimiores. Ipse denique, sicut nostis, per aquas cedes magnas intulit, et ob meritum culpæ miserabiliter superatus periit; sic quoque a venerabilibus viris ex benignitate juratus et reformatus, regalibusque præceptis vel privilegiis roboratus, per jussionem serenitatis nostræ ad opus intermissum præstare duco supplementum quo diluvii impetus, vel fulminum ictus possit ferre et inundationes pluviarum in spem gaudii valeat dare.

Ad quem ille: « Unde mihi nomen et laudis hostiam vel animæ meæ lætitiæ? » Est perparvula, inquit, non dicam ecclesia, sed oratorium ante templum domni Germani, Michaelis archangeli titulo insignitum, qui aliquoties a frequentia omnium manet exclusum. Ipsi ergo totum corpus ecclesiæ cum habitatoribus suis, juxta sensum atque sapientiam vestram, in vindictam patriæ, in commodum perpetuæ militiæ, adversus infructuosam malignitatem decenti honore funditis erigamus aulam. Tunc princeps quasi conceptam misericordiam festinus concessit, et ait: Licetum erit gloriosis precibus omnibus prosequendum, ita ut sub nullius redigatur potestatem, et domus Domini in religionem et laudem vel virtute Christi summique Michaelis honore construatur infelicesque inimici per eundem archangelum effugentur et persequantur potius quam participentur; et, ut merito loquar, sanctorum omnium primatem superbique Draconis victorem decet ut ejus ecclesiam sacram obtineat, potentiam et habeat sortem coronæ, et ipse belliger

A munitus, jecit fundamentum ex vulgaribus saxis popularibusque quadris luculentissime; quam cum altius materiam ejus in longitudine usque in triginta tres cubitos, et in latitudine pene in quadraginta palmas elevasset, tandem in excellentia arcus elegantissime demisit, causa in prospectu inventa; quoniam, ut ait quidam, felicitas subjecta est semper adversis, pertransientque eam plurimi, et multiplex erit scientia.

Ejus in loco nempe rapitur, ut decuit, angelus vel cœlestis homo Vaticanus identidem exstruens basilicam, parietes succincto opere in magnificentia fabricæ cum admiratione mirabili in sublime erexit, fastigia vero culminis proceritate simul trabium et ornamentorum claritudine illa venustissime operuit. B Prima quoque ædes sancti sanctorum, quæ et presbyterium dicitur, et ipsa planities grato opere facta; supra quam magni principis Michaelis altare in quatuor pulcherrimis columnis, ex ægeosmate factis, honore condigno statuit. Totæ quippe illarum frontes artificis exterius peritia politæ, interius vero excavatæ; in quibus aram mensuram vastioris grossitudinis, et, ut ita dicam, tredecim semipedis longa et novem ampla, omnibusque columnis ad eam introitus. Ipsa autem intus ac foris nihil quod animus aut oculi mirentur minus præ albedine nimia. In medium siquidem altaris vivificæ crucis modum intercludit terrigenum, et profundiori loco in invisibiliorem quem ipse Hierosolymis et Romæ vel in aliquibus locis munus datis, aliquando magnis orationibus acquisierat, visus est ordiri. In altiori nempe gradu plurima quibus idem locus excellebat, sanctorum pignora, et quæ a religiosis viris date sunt reliquiæ, tota mentis intuitu totaque cordis devotione, benedicentes Dei nostri clementiam, sepelierunt. Denique is de quo supra retuimus chorus reverendorum præsulum innumerosa congeries advocatorum constructum altare mysticis spiritualium sanctificationum charismatibus, et sacri charismatis unctionibus delibutum ad immolandum Redemptoris nostri hostiam cum ipsius invocatione muneri magnisque totius ordinis laudibus creverunt. In altaribus interiorum ecclesiæ nomini suo cuique reliquiis miserunt; et unde semper laudandi essent perpetualiter usu ecclesiastico tradiderunt succedentibus quoque tam pro stabilitate regni terreni quam pro facilitate regni cœlestis.

Ex majori altari reliquiis ita memoriæ mandaverunt: sunt in hoc venerabili altari imprimis reliquiæ illius salutiferæ crucis in qua Rex cœlorum, Dominus noster Dei Filius, totius mundi passionis sacramentum complexit et munus remissionis pro mortalium vita pertulit. Insunt reliquiæ de velamine

teo, unde Deus et Homo sua membra circumdedit et A in eadem civitate. Sunt reliquæ beati Clementis discipulorum suorum pedes humiliter abluens tersit. Sant reliquæ de sepulero, ubi Dominica caro, juxta naturam, quievit et vivificans mortem nostram ex ipso a mortuis resurrexit. Insunt reliquæ de præsepi, in quo infantilia membra Dei Domini pia Mater. secundum servi formam, reclinavit. Sunt reliquæ ex fragmentis illius panis unde quinque millia hominum ex quinque panibus et duobus piscibus in deserto satiaverat Christus. Insunt reliquæ de vestimento beatissimæ virginis Mariæ, quæ sacramentum divinæ incarnationis specietenus clausit, et vivificans Dei Verbum in utero concepit et genuit. Sunt reliquæ ipsius gloriosi archangeli Michaelis, ex pallio scilicet ejus sanctæ memoriæ. Insunt reliquæ ex capillis beati præcursoris et Baptistæ Joannis, qui ab Herode propter fratrem quod prohibuit violare connubium carere et vinculis mancipatur, et ad petitionem mulierum pro Redemptoris nostri testimonio capite plectitur. Sunt reliquæ de barba et corporale simul, et cruce S. Petri apostoli, qui in confessione unigeniti Filii Dei accepit primatum in fundamento domus Domini, et primus sacerdotalem cathedram urbis Romæ, sub Nerone Cæsare, cruci affixus capite, ut ipse voluit, ad terram verso martyrio coronatur, et ibi digno honore sepelitur. Insunt reliquæ apostoli Pauli, qui inter apostolos dignitatem meruit apostolatus, et in vera religione gentium magister appositus, pro veritate Christi a Nerone capite truncatur. et in urbe Roma, pari memoria, ut sanctus Petrus, veneratur. Sunt reliquæ sanctæ C Andreæ apostoli, qui Scythiam et Achaiam prædicationis gratia tenuit, et in civitate Patras sub Ægea proconsule cruci, ligatis manibus et pedibus funibusque toto corpore tensus, biduo inibi supervivens, sine beato occubuit. Insunt reliquæ beati Jacobi apostoli, qui decollatus est ab Herode Hierosolymis, cujus ossa ad Hispanias translata, in ultimis earum finibus, videlicet contra mare Britannicum, celeberrima veneratione excolitur.

Sunt reliquæ beati Bartholomæi apostoli, qui, apud Indiam Evangelium Christi prædicans, usque ad titulum passionis suæ populis scientiæ lumen monstravit et pro fidei integritate gladio cæsus occubuit; indeque Beneventum translatus, pia fidelium veneratione celebratur. Insunt reliquæ sancti Marci evangelistæ, qui primus Alexandriæ cathedram tenuit, et Ecclesiam Ægypti fide et industria sua fundavit; et ad ultimum tentus a paganis, misso fune in collo ejus, martyr ad cœlestia regna est vocatus, et a viris religiosis apud insulam Venetiæ deputatus. Sunt reliquæ protomartyris Stephani, qui ab apostolis est diaconus ordinatus, et a Judæis et principibus sacerdotum in Ierosalem lapidatus, martyr obdormi-

in eadem civitate. Sunt reliquæ beati Clementis qui quartus post Petrum Romanam rexit Ecclesiam, et sub persecutione Trajani trans Pontum mare in eremo, quod adjacet civitati Chersonæ, relegatur exsilio; ligataque ad collum ejus anchora, et præcipitatus in maris medio, ejus memoria usque hodie inibi custoditur. Sunt reliquæ sancti Apollinaris episcopi et martyris, qui ab Antiochia secutus apostolum Petrum, ab urbe Roma ab eodem apostolo missus Ravennam, sub Vespasiano Cæsare, martyrium consummavit. Insunt reliquæ beati Sebastiani, qui sub persecutione Diocletiani et Maximiani imperatorum, post principatum primæ cohortis et fugitivi sæculi blandimenta, sagittis perforatus a militibus, et fustigatus, Romæ martyr pervenit ad Christum. B Sunt reliquæ sancti Vincentii martyris et levitæ, qui cum sancto Valerio episcopo suo, in Cæsaraugusta civitate Valentia, plurima per vincula carceris maceratus, sub Daciano infatigabilem spiritum martyr Christi reddidit. Insunt reliquæ sancti Mauritii, qui fuit primicerius legionis illius quæ sub Maximiano in civitate Seduno, loco Agauno, pro Christo gloriosissime coronati sunt. Sunt reliquæ beati Victoris, qui, apud Massiliam crudelissime cæsus ac suspensus, et taureis cruciatus, et in molam pistoriæ missus, martyrium consummavit!

Insunt reliquæ sancti Saturnini, qui, apud Tolosam, temporibus Decii, in Capitolio ejusdem urbis a paganis tentus tauroque ad victuram preparato funibus religatus, et a summo Capitolio per omnes gradus præcipitatus, dignam Christo animam exhalavit, inibi que requiescit. Sunt reliquæ sancti Marcelli, qui, equuleo suspensus ac fustibus maceratus, apud Spoletum est martyrium passus. Insunt reliquæ beati Juliani, qui, ab insequentibus persecutoribus tentus, desecto gutture, morte horribili necatus est apud Brivatense territorium. Sunt reliquæ S. Laurentii archidiaconi, qui, post multas sectiones verberum, ferreo cratere discentus, post longa et multiplex pœna cruciatus; insuper exposita melos carbonum sub Decio Valeriano, illustris Roma pium retinet secum. Sunt reliquæ sancti Stephani papæ et martyris, qui Romæ, sub Valeriano et Gallieno imperatoribus, in sua decollatus est sede. Insunt D reliquæ sancti Hyppoliti, qui, exemplo martyris Laurentii extensus, fustibus et cordis diu cæsus, ligatis pedibus ad colla indomitum equorum per conductum et tribulos tractus, Romæ emisit beatum spiritum. Sunt reliquæ sancti Apulei, qui, relicto Simone Mago, doctrinæ apostoli Petri se tradidit, et Aureliano consulari viro martyrii coronam Romæ complevit. Insunt reliquæ sancti Vitalis, qui apud Ravennam post nimia tormenta capitalem accepit pœnam. Sunt reliquæ R. Agniti qui apud Pra-

quæ beati Lanteberti, qui Tungrensi villa publica ab iniquissimis viris improvise intra domum ecclesiæ martyrio coronatur. Insunt reliquæ sancti Fabii martyris, qui, cum ferre vexilla præsidialia recusaret, Cæsareæ a furibundo iudice capitali sententia condemnatur. Insunt reliquæ beati Projecti martyris et episcopi Arvernensis. Insunt reliquæ sancti Fortunati martyris apud Aquileiam passi. Insunt reliquæ beati Nazarii, quem Anolinus sub rabie persecutionis diu maceratum et afflictum gladio feriri jussit apud Mediolanum. Insunt reliquæ beati Longini, militis et martyris, qui lancea latus Domini pendens in cruce aperuit. Insunt reliquæ sancti Protasii, qui apud Mediolanum capitis abscissione martyrium consummavit. Insunt reliquæ sancti Prisci martyris apud Capuam quiescentis. Insunt reliquæ beati Antonini, qui honore dignitatis Domini illustri martyrium apud Apamiam sustinuit. Insunt reliquæ sancti Cypriani episcopi et martyris, qui, sub Galerio proconsole, apud Africam, Carthagine, amore Christi animatus, gladioque percussus, martyr migravit ad Dominum. Insunt reliquæ sancti Lucii, qui apud Africam, sub Decio et Valeriano, exurgente persecutionis rabie, cum multis confessionis agonem consummavit. Insunt reliquæ beati Dionysii, qui, apud Parisium sanctum opus fideliter exsecutus, a præfecto Fescennio Sisinnio comprehensus martyrium portavit. Insunt reliquæ sancti Alexandri, qui, apud Lugdunum crucis affixus patibulo, spiritum exanimatus emisit. Insunt reliquæ beati Oroncii martyris, qui, apud Ebredunensem civitatem corporalem mortem contemnens, coronam vitæ adeptus est. Insunt reliquæ sancti Tiberii, qui tempore Diocletiani variis tormentis cruciatus, in territorio Agathensi martyrium complevit. Insunt reliquæ sancti Salvatoris in memoriis piorum fulgentis in regno Christi.

Insunt reliquæ beati Genesis martyris, qui apud Arelatem deprehensus ab apparitoribus atque in ripa fluminis Rhodani decollatus est. Insunt reliquæ sancti Felicis, qui, apud Gerundam catenis gravioribus vinctus, per totas plateas ab indomitis mulis tractus, manibus post tergum ligatis in maris profundo mersus, illustre martyrium peregit. Insunt reliquæ beati Cucuphatis martyris, qui, gravissime tortus et catenis astrictus, in craticula superextensus, sub Galerio et Maximiano ac Rufino, Barchinonæ est passus. Insunt reliquæ sanctorum martyrum Massæ Candidæ, qui, tempore Valeriani et Gallieni Christum Dei Filium fatentes ejecti sunt in ignem apud Carthaginem. Insunt reliquæ beatorum Cosmæ et Damiani, qui, post toleratos fustes, equuleum, ignes, sagittarum ictus, sub præside Lysia apud Ægeam gladio animadversi sunt. Insunt reliquæ sanctorum Justii et Pastoris, qui, cum adhuc pueri litteris imbuerentur, projectis in schola tabulis, sponte ad

hensibilis viri Turonicæ civitatis episcopi, Sunt reliquæ beati Brictii civitate Turonis admirandæ sanctitatis viri. Insunt reliquæ sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi, cujus flores eloquii redolent per totam Ecclesiam mundi. Insunt reliquæ beati Gregorii dialogi, qui pontifex Romæ ordinatus cælibem vitam duxit. Insunt reliquæ sancti Syri episcopi, qui apud Papiam fide credentium populorum fundatam Ecclesiam glorioso fine requiescit. Insunt reliquæ beati Gunterandi regis Francorum, qui spiritualibus actionibus exstitit conspicuus, et apud urbem Cabilonensem miraculis manet clarus. Insunt reliquæ sancti Pauli episcopi, qui, apud urbem Narbonam prædicationis officium non segniter implevit, et ibi clarus miraculis quiescit. Insunt reliquæ beati Trophimi, qui apud Arelatem urbem Galliæ innumeras virtutes fecit, et illic in pace obdormivit. Insunt reliquæ beati Severi presbyteri, qui ingentem paganorum multitudinem ad fidem Christi convertit, apud urbem Viennam. Insunt reliquæ sancti Hilarii Pictavis episcopi, genere et miraculis clari. Insunt reliquæ sancti Felicis, Nolanæ urbis presbyteri, in Pincis digne sepulti. Insunt reliquæ sancti Medardi, civitatis Suessionis episcopi, et confessoris. Insunt reliquæ beati Martialis apud urbem Lemovicensem admirandæ sanctitatis et religionis viri. Insunt reliquæ sancti Maximini episcopi civitate Treveris gloriosi. Insunt reliquæ de capillis beati Salvii, qui virtutibus et miraculis Albiensis quiescit. Insunt reliquæ ex capillis sancti Cæsarii diaconi juxta urbem Terracinam sepulti. Insunt reliquæ beati Paulini episcopi eruditione et copiosa vitæ sanctitate apud Nolam Campaniæ. Insunt reliquæ sancti Germani apud Parisium virtutibus et miraculis gloriosi. Insunt reliquæ sancti Hilarii Carcacensis episcopi magnæ virtutis viri.

Insunt reliquæ beati Lupi, qui orando Treceas munivit. Insunt reliquæ sancti Eusebii civitate Verceilis episcopi. Insunt reliquæ beati Philberti abbatis in territorio Rodomensi, in omni puritate et animi virtutibus clari. Insunt reliquæ sancti Egidii abbatis in territorio Nemausensi signis illustrissimi et sanctitate. Insunt reliquæ sancti Ugberti regis, apud Italiam magnis virtutibus et optimis studiis præditi viri. Insunt reliquæ beati Leudegarii Augustodunensis episcopi. Insunt reliquæ sancti Germani Capuani episcopi, verbis et virtutibus ornat. Insunt reliquæ beati Geraldii, in habitu Christianæ religionis multiplicia operati. Insunt reliquæ sancti Firmini apud Uzetiam sanctitate et patientia ac fide laudabilis. Insunt reliquæ sanctæ Agnetis, quæ ignibus injecta et Romæ sub Symphronio gladio est percussa. Insunt reliquæ sanctæ Agathæ virginis, quæ post alas et carcerem, post equuleum et tortiones, post mammillarum abscissionem, post volutationem in testibus carbonibus, in carcere consummata est. Insunt reli-

sime in equuleo suspensa et exungulata, faculis ardentibus ex utroque latere apposis hausto igne spiritum reddit, apud Emeritam Hispaniæ. Sunt reliquæ sanctæ Leocadiæ virginis, quæ apud Toletum, dira carceris custodia, genibus in oratione positis, impollutum Christo spiritum tradidit. Insunt reliquæ sanctæ Eulaliæ martyris, quæ passa est sub Daciano in civitate Barchinona.

Hanc ergo Ecclesiam, post evolutionem octuagesimi septimi anni, ædificationis suæ et Domini Jesu Christi a Nativitate millesimi quadragesimi regebat, nostri sæculi laudum titulo præclarus, vitæ ac morum probitate cunctis charus, eruditione filiorum et gratia maximus Oliva, soliditatem sanctæ fidei veteraciter tenens et in sincera cordis devotione amplectens. Voluit pignus humanitatis Domini nostri et tantorum fidelium ejus oculis carnis ponderari; sed construxit propitiatorium, ut beatus Moyses super altare, artificii magisterio, ac felicitatis compos; ad contuendum universitatis Deum, ut condignum fuit, tanti decoris illud disposuit ut oculi intuentium in ejus specie vix satiarentur. Bases, inquam, juxta unius hominis incessum quatuor a calce procul altaris posuit, totidemque columnas e marmore rubicundi coloris e singularibus saxis in pedibus septem voluntaria fortitudine erexit, explicite in oraculo Cherubim gloriæ obrumbrantia sacræ venerationis figurans, et in columnis martyrum gloriam præmonstrans. Qui corporis passione rubicundi, spiritus puritate candidi per undam baptismatis vel cruoris sui venerunt ad incrementa frugum justitiæ Dei, doctorumque cæterva, qui constantia fortitudinis vel zelo rectitudinis in basibus sustentant plebem junctam summo capiti in unitate fidei. Super capita etiam columnarum, ut candorem ecclesiasticæ castitatis imprimeret, ac spiritualium gratiarum flores proficientibus meritis vanos timores tolleret, ex albo marmore capitella statuit, foliato corpore et floribus diversarum modum. Desuper autem, ut ordo habebat, de lignis sectis in utraque parte propitiatorii contra se invicem positas columnas habentes tres semicubitos ambientes arcus infra juncturas vel secto et serrato ligno virtutes sanctorum innexuit, quæ mutuo sibi quasi ad fenestras versa vice, alter in altero proficuo fructus in arboream sustollerent firmitatem. Inter juncturas autem arcus in arcemque ascensus fuerunt in genere specierum sive operum, quæ in pictura variatas substruuntur. In quo per quadrum, in latilino ligno imago præbuitque eos infra in quatuor mundi ordaret, altiori vero præbent. Interiori

rum ab intus Filium hominis in spiritu gloriæ suæ illustrarent, ac sancta animalia exterius Agnum Dei, per cuncta tempora, in una dominatione stantem proferrent, et intus vel foris æterni Regis tribunal et solium mysterii revelationibus familiariter adornarent, atque pia munera offerentes in Christo unum corpus efficerent.

Omnem enim materiam intrinsecus et extrinsecus in proceram celsitudinem fecit surgere, et manibus artificum angulosque sic exornavit, ut nusquam junctura paginis appareret. Ipse quoque jam pridem spatium quod fuerat post altare venerandi Michaelis argumento et munificentia singulari amplexus est, et disposite in sanctum Domini opus a foris super reverenda martyrum Valentini, Flamidiani, atque confessoris Nazarii corpora ad locum nunc condigne venerantur, pulchro et ornato opere beatæ genitricis Mariæ et archangelorum Dei in crypta, quæ ad Præsepium dicitur, extruxit ecclesiam, ita ut ex utroque Virginis latere summi Dei angeli, tantæ Dei Matris gloriam laudibus sive meritis, in obsequium novæ salutationis, a dextris ejus, Gabriel conceptum partus nuntiet, ac a sinistris virginalis gloriæ plenitudinem splendidus Raphael affirmet. Ad pedes etiam, seu in sinu, causa famulatus circumsepsit, et hinc inde martyres sepelivit, qui de se vel languentium salute dicerent: « Ecce, iste Deus, fortitudo nostra. » A facie autem Reginæ, ut est terribilis ac divinus Michael, tanquam ad tuitionem sui Filium ante tempora natum fidelibus et omnibus ad se venientibus assignavit dicens: *Invenietis infantem pannis involutum et positum in præsepio* (Luc. ii, 12): Ergo ut Altitonanti decentia in veræ fidei confessione domus possideret maternum partus, et in suo ordine, quasi ad officium Virginis, sanctorum decus loco inferiori prætulit, et ad instar regalis throni, non usque ad summum templi pinnaculum, sed juxta mensuram spatii fecit cenaculum maximi et mirandi operis, qui divideret oraculum a priori parte templi, et ibi beatæ et individue Trinitatis clarum altare coram multis testibus piis manibus dedicavit, ut vice Mater et Filius omnibus diebus prædicarentur ac continua laudatione mortalium adorarentur. Cui utrique operi ut contentibus pœnitentiæ sanctificationem daret, bono ordine ad sanctorum pignora ab intus tuta præmisit ostiola, ut omnibus essent in unum, qui soli Deo in præclaris præmiis est manifestatum. Ad videndum igitur Sanctæ Trinitatis altare intra Sancta sanctorum gradus apte locavit, ut facile dilaberentur qui ascendere vel descendere tentavissent.

Itaque jovit eum in omnibus quidam bonæ famæ monachus; iter sequens magistri, ut ille Oliva, qui que erat summæ patientiæ ac mansuetudinis vir, et

Domini fabrica delectaret auditum, et dilecta Deo civitas aptaret ingentia tecta infra fidei ædificium ex sacra ara ad interiorum altare v^tæ ordine transeuntes succendam odoramento benevolentia, misericordia, iustitia, benignitate, mansuetudine, sobrietate, in agnitione vero mysterii Dei Patris exaltetur unctus lapis ornamento puræ confessionis. Sit uniuscujusque nostrum cor altare, sint puritas vel castitas vivi lapides, sit timor Domini pervigil custos, et fides sacerdos; ut intra Domini tabernaculum nihil inveniatur fœdum, nil intromittatur indignum. Abscedat cum passionibus et adversitatibus suis diabolus, et introeat cum benedictionibus et divitiis plenitudinis Christus. Intus siquidem subtile Domini iudicium aspiciamus, et in hac nostra, imo Dei civitate, quam in percussione ignis iudicio iustitiæ Deus humilem ostendit, ex tempore cum virtutibus rememoramus. Hic ergo locus figuram et speciem congruentem adhuc non acceperat, cum a præfatis viris propriis sumptibus ac muneribus maxime est decoratus infra fines Gallia et Hispania, inter sinum, et, ut patenter dicam, conspectum celeberrimi et nominatissimi montis Canegonis; Litterani suavissimi fluvii vallis videlicet longanimitate porrecta, verbo autem Dei ex protectione mirabiliter visitata, et magnanimitate varietatis vel ædificationis membra distincta. Quod a Deo probatur, quoniam insignia pulchritudinis arboribus et paradisis undique ornata nemoribus cernitur, ut angeli cives in ea degentes, beatorum spiritus periculum antecedentis mali tollentes credantur. Vallis etiam in qua nec frigus hiemalis, nec sol æstatis nimis nocere consuevit, quia obumbrat ei gratia spiritualis et copioso munere liberalitatis vel redundantia pacis, et, ut clementi sermone restringam, tempus habitatoribus plenæ ætatis, ut veniant ad maturitatem perfectionis. Ipsi etenim delectantur lenitate prudentiæ, splendore fidei, confessionis decore, iustitiæ pulchritudine, ubertate misericordiæ, ut singuli animarum munera in Deum spectent.

Omnes, inquam, pio amore se invicem diligunt, invicem fovent, et quasi unum corpus diversa membra sustentant debita fraternitatis. In adversis siquidem rebus aut contrariorum accensus tandiu divinum exposcunt præsidium, quousque summa vi atque inclinatione inimicos in Deum et homines confundunt, magna sui supplicatione ac archangeli benignitate protecti. Etenim laude habendi sunt quos religiosiores reddit præsentia archangelorum et reos testimonia comprovincialium sinistra persuasionis inclamantium. Omnes se ipsos decipiunt cum Domini ab illis inherente leditur vel detur.

A studium boni adhibeat, vel qui alium in timore Domini flectat et introducat. Omnes quæ terrena sunt sapiunt, indiscipline appetentes redundantia superfluentium. Patres qui ibi conversati sunt certaverunt in tota iustitia et in omni timore Domini. Unde ab omnibus felices audiebant: « Vos estis benedictus grex Christi, vos estis electorum filii, vos estis dilectio Dei et proximi, vos estis columna sub cælo, qui temporaliter statis velut angeli super terram. Corpus quippe gestatis humanum, opus autem perficitis angelorum. » Væ in reversa quisquis et fide secundum casum alteritatem dicens, et non attendens quia Deus omnium virtutum semper fines priorum connectit principiis secundorum: verli enim gratia, ut neutros prædicabili claritate monstraret, vigilia apparitionis Christi calamitas ignis extra ecclesie aulam locum omnem liquefecit, sicut circum se ignem videntibus adjuvare idem vel extinguere nemo conatus est, aut quod reliquum esset salvum habere, vel in salvationem viventium ad opinabile bonum erigere. Dei quippe sententia et beati Michaelis clementia qui ignis jam dudum damnaverat maxime admirabile tam extructionis genere quam magnitudinis itemque munificentia in singulis rebus et gloriae intus vel foris, nunc est ædificatum persplendide. Revera enim appetibilis privilegio insula, quæ est portio terræ ornamentum, et totius patriæ in multis supplementum, regionis vero propriæ salutare dat auxilium prudentibus et indoctis, parvis et magnis, sive rusticis, promeritorum qualitate obtinet honestatis culmen summum. Insula puris honestisque præceptis ac dulcedine benedictionis incluta, dignitatis vel rectitudinis ad reverentia civium sincera, insula in munimen omnium constipata cavernis et fistulis, fontibus, et auriferis rivis, segetibus et vineis eminenter gloriosa; quæ nisi et astantium meritis fuerit violata, nobilitatis suæ viribus in Deum servatur pacis oleo linita. Quamvis autem decertantibus sit in lato angustior, in præmium vincitibus ejus sinus in immensa longitudine manet amplior.

Age ergo festivum diem, turba fidelis lætabundis animis induere fortitudinem, et juba exultatione, quoniam tui mœrores in gaudium sunt mutati, et triste habitum in amictum lætitiæ versum est. Parietem enim discordiæ quem ædificaverat diabolus, parietem effodit, et petram non commovit, fundamenta Ecclesie excussit, et turrem immobilem non elisit; lapides dejecit, et radices non evellit; unctio nem vidit, et templi fortitudinem mox deseruit. Lugeat ac erubescat veterenus prædo prædam amississe, quia impletum videmus quod propheta vaticina-

angelorum et Christi mirabilium primatem de die in diem quisquis nostrum contemplari valet; a quo totius fidei nostræ unius beneficii præmia conquirat, et omnis conquisitionis profligatio in omnium rerum viventium ac non viventium, immobilium quoque et moveri valentium, corpore vel specie, forma vel genere famulantes, concordii definitione optemus ut proprium vigorem, sed proprie vel ordinem magnum, sive honestatis consuetudinem relinquet, et angelicæ dignitati vel humanæ devotioni ubique pax et veritas custodiat. Nostrum etiam posse et necesse in ejus laude et admiratione tantum sublevemus, corporisque visus et mentis recessus huc illucque non divertamus, ut diversitas sæcularium ab electione unitatis nostræ omnium voluntates atque consensus perdurare cognoscat; hodie quoque celsius quando Rex regum ad Filii sui nuptias invitavit nos. Nuptiæ paratæ sunt, inquit, et altaria nostra immolata,

A Sponsus cum claritate et magnificentia in thalame residet, et cum gaudio intrantes recipit. Priusquam januæ claudantur, velocitate pedum apud principem nostrum concurramus, ne nobis foris remanere contingat. Libenter enim splendorem gloriæ figuramque substantiæ in sanctis suis glorificemus, et ob reparationem panem et vinum aqua mistum assumendum in formam pristinam in divino amore participemus, ac totis desideriis illum in quo sunt omnia amemus, cujus passionis imitatione immolati et coronati sunt illi quorum quotidie præsentiam veneramur. Celebrem in anniversaria templi portemus festivitatem, et distincte choros rebeantibus hymnis lampadibusque accensis in laudem sanctorum pulchram vocem levemus et mentem ad eum qui cum Patre et Spiritu sancto, trinus et unus Deus, vivit et regnat in ævum et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

CIRCA MEDIUM SÆCULUM.

DOMINICUS

GRADENSIS ET AQUILEIENSIS IN DITIONE VENETA PATRIARCHA.

DOMINICI EPISTOLA

AD PETRUM PATRIARCHAM ANTIOCHENUM.

(Edidit COTELERUS, *Ecclesiæ Græcæ Monum.*, II, 108.)

Excellentissimæ sanctæ sedis Ecclesiæ Antiocheni præsidi eminenti patriarchæ, magno et apostolico viro, DOMINICUS Dei gratia Gradensis et Aquileiensis Ecclesiæ patriarcha.

1. Admonemus, omnis desiderii ac reverentiæ voto, cum proposito fidelissimi obsequii, nostræ reverentiæ et amicitia honorari et coli Ecclesiam tuam, quæ nostræ matris Romanæ Ecclesiæ soror esse cognoscitur, atque fundatoris sui meritis, Petri videlicet apostolorum principis, post secundam prædicatur. His igitur omissis, fama pietatis tuæ, fide ac opere plene ipsam se ubique proclamans, cogit nos humilem tibi reverentiam reddere; nec non te per viam Domini incedentem, vestigia tua sequi.

2. Nos ergo in septentrionali zona longissimæ terræ marisque intervallis divisi, animi tamen amore conjuncti, vestræ sanctitatis notitiæ agglutinari cupimus, matris amoris nobis participationem rependant. Quapropter indicamus nostram Ecclesiam a beati Marci evangelistæ præconio sumpsisse origi-

nam pervenire festinamus; charitatem perfectam inter nos fundaturi, supra quam in posterum quæ Dei sunt excelsius ædificabimus.

3. Attamen hoc paternitati vestræ tacere non possumus, quod a clero Constantinopolitano sanctam Romanam Ecclesiam vituperari audivimus. Reprehendunt igitur sacratissima azyma, quæ in corpore Christi sanctificamus et sumimus; atque in hoc nos expertes illius corporis astruunt, et ab unitate Ecclesiæ judicant separatos; quod nimirum absque mistione fermenti Eucharistiam sacrificemus, ubi nos unitatem catholicæ Ecclesiæ servare sine quolibet schismate cupientes; maxime azymorum consuetudinem, non solum apostolica sed etiam ipsamet Domini retinemus traditione. Tamen quia fermentati panis sacra commistio a sanctissimis orthodoxisque Patribus Orientalium Ecclesiarum accepta creditur, ac legitime tanta utramque consuetudinem fideliter intelligamus, intellectuque spiritali salubriter confirmemus. Nam fermenti et fa-